

ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

APPROACHES TO IMPROVING THE MECHANISM OF GOVERNMENT REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF BANKING SYSTEM

Статтю присвячено пошуку та узагальненню підходів до вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку банківської системи України. Визначено основні чинники, що впливають на інноваційний розвиток банківської системи України. Визначено заходи антикризового управління валютно-фінансовим ринком у межах банківської системи. Розроблено інструменти антикризового управління в банківському секторі для забезпечення стабільності на валютно-фінансовому ринку. Встановлено напрями державного регулювання інноваційного розвитку банківської системи України.

Ключові слова: банківська система, інноваційний розвиток, державне регулювання, банківська діяльність, антикризове управління, банківський сектор.

Статья посвящена поиску и обобщению подходов к совершенствованию механизма государственного регулирования инновационного развития банковской системы Украины. Определены основные факторы, влияющие на инновационное развитие банковской системы Украины. Определены меры антикризисного управления валютно-финансовым рынком в рамках банковской системы. Разработаны инструменты

антикризисного управления в банковском секторе для обеспечения стабильности на валютно-финансовом рынке. Установлены направления государственного регулирования инновационного развития банковской системы Украины.

Ключевые слова: банковская система, инновационное развитие, государственное регулирование, банковская деятельность, антикризисное управление, банковский сектор.

The article is devoted to the search and generalization of approaches to improving the mechanism of state regulation of innovation development of the banking system of Ukraine. The main factors influencing the innovative development of the banking system of Ukraine are determined. The measures of crisis management of the monetary and financial market within the banking system are determined. Developed instruments of crisis management in the banking sector to ensure stability in the currency and financial market. Established directions of state regulation of innovation development of the banking system of Ukraine.

Key words: banking system, innovation development, state regulation, banking, crisis management, banking sector.

УДК 338.246.025.2

Кисельов А.В.

здобувач

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Банківська система функціонує в умовах підвищеного ризику, причому реалії сьогодення свідчать про те, що діяльність банків, спрямована на зниження ризику, часто суперечить засадам соціальної економіки чи суспільній корисності. Швидкість розвитку інновацій та їх прискорене впровадження для забезпечення конкурентоспроможності у сфері послуг потребують установлення чітких «правил гри» та сфер відповідальності в умовах активного розроблення, впровадження та використання інновацій.

Відповідно, ефективний механізм державного регулювання інноваційного розвитку банківської системи України має вирішувати проблему багатосторонньо, забезпечуючи безпеку всіх суб'єктів економічних відносин інноваційного розвитку банківської системи, гарантуючи їхні інтереси, визначаючи сфери відповідальності та підтримуючи ключову роль банківської системи в національній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика державного регулювання інноваційної діяльності розглядається в наукових роботах, як правило, у масштабах національної економіки у цілому або в контексті інноваційного розвитку окремих галузей чи сфер матеріального вироб-

ництва. Останнім часом також з'явилися фрагментарні дослідження, присвячені інноваційному розвитку фінансових ринків. Особливості функціонування та дослідження банківської системи України відображено у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких – О. Барановський, О. Береславська, А. Гайдуцький, В. Литвин, Н. Стукало та ін.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні основних підходів до вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Криза фінансових систем країн із нестабільними фінансовими ринками потребує подолання шляхом сполучення саморегулювання ринкових відносин і стратегії державних коректив процесу трансформації фінансової системи. Національна політика на фінансових ринках в умовах глобалізації передусім має вирішувати проблеми співвідношення прибутковості цінних паперів і прибутків реального сектору економіки.

Відкритість економіки для країн із нестабільними ринками створює нові можливості для прогресу, але й несе серйозні загрози. Відповідно, глобалізація стає потенційним джерелом ризиків,

проблем і конфліктів, через що більшість держав, що розвиваються, виявляються залежними від коливань світової фінансової кон'юнктури. Проблема полягає у тому, щоб шляхом використання позитивного потенціалу фінансової глобалізації мінімізувати ризики для національних економік, що пов'язані з глобалізацією.

Підтримуємо позицію О. Береславської, що для збільшення валютних надходжень в Україну є три ключові напрями: нарощувати обсяги експорту, створювати економічні умови для припливу інвестицій (бажано прямих) та шукати нові нетрадиційні джерела надходження валюти в країну [2, с. 26–33].

Насамперед уряду необхідно розробити програму щодо стимулювання експорту вітчизняних товарів та послуг на міжнародні ринки. Такої програми Україна не мала, оскільки уряду було простіше та швидше забезпечувати надходження валюти до країни шляхом здійснення зовнішніх запозичень, аніж шукати кошти на заходи з просування українських товарів на світові ринки. Водночас це не означає, що необхідно нарощувати обсяги експорту в межах тієї структури, яка нині існує в Україні, оскільки значну частку вітчизняного експорту має продукція з низьким рівнем доданої вартості – на товари проміжного споживання.

Також необхідно створювати економічні умови для припливу іноземних інвестицій. Зазначимо, що у світовій практиці залучення іноземних інвестицій є багато ефективних прикладів. Необхідно їх вивчити і реалізувати в Україні. Проте для залучення інвестицій необхідно забезпечити деякі умови. Відомо, що прямі інвестиції надходять до тих країн, які мають стабільне податкове законодавство, де відсутня корупція та політичні ризики є мінімальними. Поки що Україна таких умов не створила. Отже, актуальним є пошук інших нетрадиційних джерел припливу іноземної валюти на внутрішній ринок. Такі джерела існують, їх дослідив А. Гайдуцький і запропонував до реалізації в Україні [3]. Ми погоджуємося з пропозицією науковця щодо того, що в умовах жорсткої конкурентної боротьби між країнами за інвестора України необхідна нова стратегія залучення іноземного капіталу, розроблена на 2015–2025 рр. У цій стратегії основну увагу необхідно приділити такому джерелу ресурсів, як доходи мігрантів, діаспори та їхніх домогосподарств [4]. Але для цього необхідно розуміти економічну сутність цього джерела для фінансової сфери та зосередити увагу органів державної влади і банків до мігрантів з України та їхніх доходів. При цьому необхідно розробити механізми стимулювання припливу міграційного капіталу в країну.

Основну роль у формуванні важелів і механізмів раціонального розподілу коштів, отриманих по каналах іноземних інвестицій, має відігравати

банківська система. За умов недостатнього рівня розвитку ринкових механізмів, у тому числі фондового ринку України, ефективний перелив капіталу, спрямований на модернізацію української економіки, має забезпечуватися банківською системою. Розширення присутності на українському ринку іноземних банків та активні запозичення вітчизняних банків на зовнішніх ринках капіталу суттєво розширюють фінансові можливості вітчизняної банківської системи. Для їх продуктивного використання необхідно цілеспрямовано підвищувати мотивацію банків до кредитування реального сектору економіки, розробляти й упроваджувати схеми спільних із державою механізмів фінансування масштабних інвестиційних проектів.

Активізація участі банків у фінансуванні інвестиційних проектів, які характеризуються високою ризиковістю та тривалим терміном окупності, можлива лише за високого рівня фінансової стійкості вітчизняної банківської системи та її спроможності ефективно управляти ризиками. Заходи забезпечення ефективного управління ризиками наведено в табл. 1.

Конституція України [5] свого часу встановила жорстку вимогу стабільності грошової одиниці (ст. 99). Забезпечення цієї стабільності є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України – як головного органу валютного регулювання у країні. Засади валютного регулювання нині мають установлюватися виключно законами України (ст. 92 Конституції), що поставило під сумнів легітимність декретів. Тому відсутність закону про систему валютного регулювання і валютного контролю стала однією з довгострокових проблем валютного регулювання в Україні.

Сьогодні державне регулювання валютно-фінансових відносин здійснюється на підставі Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», зі змінами і доповненнями [6].

Головним інструментом під час здійснення регулятивних дій у сфері валютних розрахунків в Україні залишається валютний контроль, спроможний за допомогою наявного комплексу заходів вирішувати завдання, що стоять нині перед економікою України. Валютний контроль забезпечує поступовість економічного піднесення та переходу до ринкової економіки, сприяє стабілізації потоків заощаджень резидентів на етапі, коли довіра до валютної політики ще не зміцніла.

Підвищеної уваги потребує управління потоками іноземних капіталів через філії іноземних банків, присутність яких в Україні протягом останнього часу активно розширюється. Чинні норми законодавства, що стосуються цього питання, мають досить суперечливий характер і спрямовані пере-

Заходи антикризового управління валютно-фінансовим ринком у межах банківської системи

Заходи	Спосіб та мета реалізації
вдосконалення банківського законодавства	поліпшення банківського регулювання та нагляду
підвищення якості банківських послуг, раціональнішого розміщення фінансово-кредитних організацій по регіонах	підвищення конкурентоспроможності банківського сектору
використання системи рефінансування комерційних банків	розширення пропозиції «довгих» ресурсів і переломлення негативної тенденції до прискореного зростання зовнішніх приватних запозичень
концентрація та централізація капіталу	підвищення якості банківських послуг та раціоналізація розміщення фінансово-кредитних організацій по регіонах
активне нарощування капіталу банків і поліпшення його якості	дасть змогу забезпечити достатній рівень покриття ризиків, пов'язаних із розвитком інноваційного кредитування
поліпшення якості управління ризиками на основі рекомендацій Базельського комітету із банківського нагляду, а також прийнятих у міжнародній банківській практиці методів управління ризиками	активний вплив на визначення конкретних напрямів діяльності кредитних організацій
зміцнення та розвиток сегменту банків із державним капіталом («Ощадбанк», «Ексімбанк», Банк реконструкції і розвитку)	забезпечення стратегічних завдань економічного зростання, а також довгострокового інвестиційного кредитування із внутрішніх джерел
використання заходів прямого обмеження активно-пасивних операцій банків в іноземній валюті	– установлення лімітів на позики та депозити в інвалюті, у тому числі з нерезидентами; – запровадження податків на посередництво під час здійснення операцій в іноземній валюті
удосконалення системи пруденційного нагляду та ризик-менеджменту в українських банках	стимулювання активного переходу від управління валютними ризиками на основі забезпечення рівнозначних обсягів активів і пасивів в іноземній валюті до більш складних і сучасних технологій

Джерело: складено автором

важно на обмеження в кількісному виразі обсягів цих операцій і лише частково – на поліпшення структури розподілу цих коштів. На нашу думку, для використання фінансового потенціалу філій іноземних банків із метою фінансування інвестиційно-інноваційних процесів було б доцільно:

- створити механізми регулювання напрямів вкладень іноземних банків по галузях економіки, наприклад залучення банків з іноземним капіталом до співпраці з державними фондами підтримки певних секторів економіки;

- ввести систему нормативно-організаційного відбору та моніторингу доступу іноземного банківського капіталу згідно з національними пріоритетами розвитку.

Під час формування концепції антикризового управління в банківському секторі доцільно враховувати вплив монетарних інструментів. Широкий спектр інструментів оздоровлення банківського сектору можна розділити на три категорії: фінансові, операційні та структурні (рис. 1).

Фінансові інструменти призначені для вирішення поточних проблем фінансового забезпечення банківських установ. Своєю чергою, операційні інструменти застосовуються для поліпшення управління банківською діяльністю в умовах кризи. Структурні інструменти покликані вирішувати проблеми на рівні банківського сектору шляхом упро-

вадження і застосування принципів конкуренції та забезпечення стійкості банківської системи.

Використання всього набору фінансових інструментів антикризового управління характерне для системних криз, коли доводиться вирішувати проблеми ліквідності не лише окремих банків, а й усієї банківської системи. За таких обставин регулювання спрямовується на поліпшення якості банківських активів, урегулювання зобов'язань, пряме збільшення капіталу, тобто на відновлення та підвищення платоспроможності банківських установ.

На основі аналізу державного антикризового регулювання банківського сектору різних країн світу можна виділити головні антикризові заходи, які найчастіше застосовуються у світовій практиці: створення спеціальних фондів; зниження центральними банками облікової ставки; розширення переліку активів, що приймаються центральними банками як застава за кредит; зниження нормативів мінімальних резервних вимог для комерційних банків; збільшення розміру державних гарантій на банківські вклади; запровадження тимчасових адміністрацій і кураторів центробанків у банківських установах; гарантування міжбанківських кредитів, позичок для малого та середнього бізнесу, підтримки компаній, які не в змозі залучити необхідне фінансування через проблеми в банківському секторі; запровадження нових програм

Рис. 1. Інструменти антикризового управління в банківському секторі для забезпечення стабільності на валютно-фінансовому ринку

Джерело: складено автором за [7]

кредитування; націоналізація компаній; субсидування банкам відсоткових ставок за кредитами, наданими населенню для придбання нових товарів; відокремлення «проблемних» банківських активів від «хороших» шляхом створення спеціальних установ; підвищення фінансової дисципліни тощо [1].

Висновки з проведеного дослідження.

З нашої точки зору, послідовне вдосконалення важелів валютно-курсової політики на основі наведених рекомендацій, яке має відбуватися з належною наступністю та збалансовано із формуванням відповідних економічних, інституційних та нормативно-правових умов, дасть змогу валютній політиці посісти належне місце в системі державної підтримки інноваційної діяльності. Своєю чергою, становлення інвестиційно-інноваційної моделі розвитку створюватиме надійну основу для зміцнення позицій української валюти в довгостроковій перспективі та сприятиме формуванню в українській економіці позитивних взаємозалежностей, коли національна валюта зміцнюється відповідно до темпів підвищення рівня фінансового та економічного розвитку й цим стимулює подальше розгортання інноваційно-інвестиційних процесів.

Своєю чергою, інвестиційно-інноваційна модель розвитку національної економіки має створити надійну основу для зміцнення позицій національної валюти України в довгостроковій перспективі

та сприяти формуванню в економіці позитивних взаємозв'язків фінансового та реального сектору, коли національна валюта зміцнюється відповідно до темпів підвищення рівня економічного розвитку і стимулює подальший розвиток інноваційно-інвестиційних процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 4. С. 8–19.
2. Береславська О. Девальвація гривні та спричинені нею виклики для України. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 2. С. 26–33.
3. Гайдуцький А. Как Украине привлечь дополнительные \$10 млрд. URL : <http://forbes.ua/opinions/1370748-kak-ukraine-privlechdo-pol-nitelnye-10-mlrd>.
4. Гайдуцький А. Не за крихти. Україні потрібна якісна нова стратегія залучення іноземного капіталу. *Дзеркало тижня Україна*. 2014. 20 грудня. С. 7.
5. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (редакція станом на 30.09.2016). URL : zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-vr.
6. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України. URL : zakon.rada.gov.ua/go/15-93.
7. Стукало Н.В., Литвин М.В. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України. *Вісник НБУ*. 2010. Липень. С. 34–39.